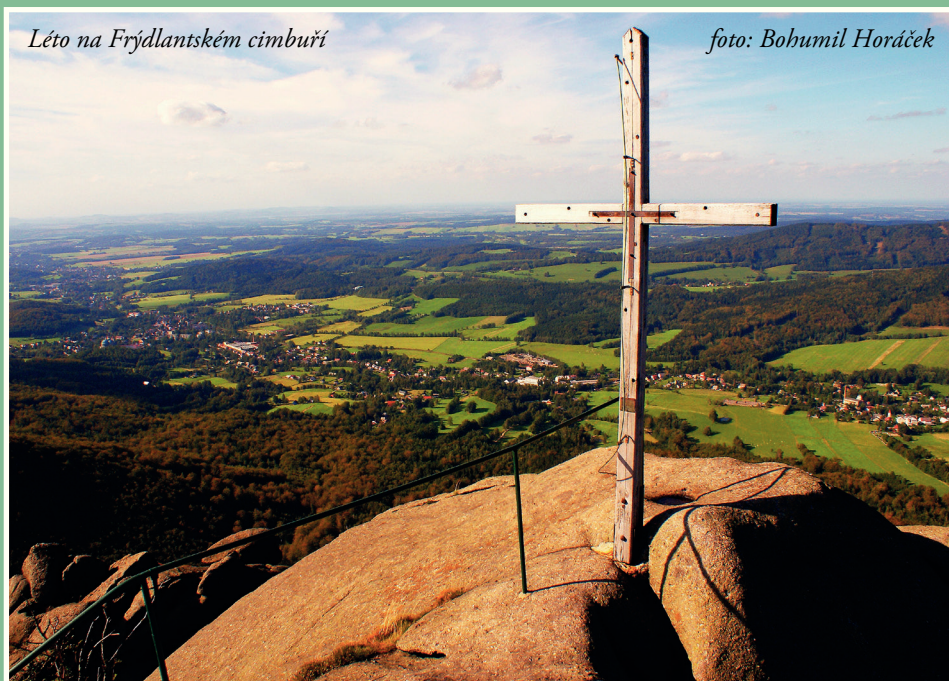

Patron

2/2014 (25. ročník)
informace přátel drobných památek Jizerských hor

OBSAH VYDÁNÍ PATRON 2/2014

<u>Pozvánka na výlet</u>	<u>2</u>	<u>Pojerova památka a život barabů</u>	<u>18</u>
<u>Úvodní slovo</u>	<u>3</u>	<u>Klierova památka u Smržovky</u>	<u>20</u>
<u>Připomínky 1. světové války najdeme i v Jizerských horách</u>	<u>5</u>	<u>Javor a pamětní kámen pro Franze hraběte Clam-Gallase</u>	<u>22</u>
<u>Vzpomínka na Emila Nováka</u>	<u>8</u>	<u>Památky obce Bílá - 2. část</u>	<u>24</u>
<u>Výlety k památkám Emila Nováka a Františka Pavlise</u>	<u>10</u>	<u>Ze života spolku</u>	<u>27</u>
<u>O měření a dělení - 1. část</u>	<u>12</u>		

POZVÁNKA NA VÝLET

Spolek Patron pořádá výlet k památkám Klogertův kámen a Porscheho smrt. Obě památky v roce 2014 „oslaví“ kulaté jubileum.

Výprava se uskuteční v sobotu 13. září 2014. Sraz všech účastníků v 9:00 hodin na autobusové zastávce Bedřichov (u běžeckého areálu). Výlet vede Bohumil Horáček.

Trasa: Bedřichov – Klogertův kámen – Bedřichovská přehrada – kříž D. Spinové – Johneho pomníček – Porscheho smrt – Hřebínek – Ferdinandov – Hejnice (14 km).

Vážení čtenáři, členové Spolku Patron a přátelé jizerskohorských památek,

v jednom z loňských vydání časopisu Patron jsme konstatovali, že spolek Patron se nachází na rozcestí a není jisté, jakou cestou se do dalších let vydá. Nyní uběhlo několik měsíců, a pokud se ohlédneme, můžeme říci, že kolečka, která se na konci roku 2013 zadržela, se znovu pomalu začínají roztáčet.

Spolkový výbor, jehož drtivá část předchozích členů odstoupila, se podařilo doplnit novými lidmi a nyní je opět šestičlenný. Zda mu práce půjde stejně tak skvěle, jako výboru minulému, je zatím ve hvězdách. Mnozí z nových výborových členů se teprve seznamují s tím, co výborová práce obnáší a výsledky navíc nebudou vidět ze dne na den. Latka je nastavena hodně vysoko.

Předchozí výbor má za sebou velice úspěšné období.

Podářilo se mu realizovat mnoho veřejností oceněných akcí, ať již na poli výstav, výletů, přednášek či oprav památek. Všem, kteří minulým výborem prošli, patří velké poděkování. Především Herbertu Endlerovi, Milanu Poláčkovi, Günteru Menzelovi, Rudovi Makelovi, Jiřimu Herčíkovi, Markétě Miklasové a dalším. Opravdu nerad bych na někoho zapomněl, snad se tak nestalo.

Snad se na minulé výsledky podaří důstojně navázat, i když rok letošní bude asi více či méně přechodným obdobím k tomu, aby Spolek Patron neztratil své úspěšné renomé u laiků i odborníků. Práce pro spolek je časově náročná a bez osobního vkladu v jakékoliv podobě se nedá realizovat.

Nelze se však spoléhat pouze na výbor. Dobré jméno spolku a jeho důstojné fungování by měly být v zájmu každého člena. Každý z nás by občas měl přinést své pomyslné polínko do společného krbu. Bez osobního přístupu se spolkový život ztratí během několika chvil a roky budovaná práce může být během několika týdnů ztracena. Nenecháme tedy vše na několika jedincích a zapojme se všichni. Někdy stačí málo - přetřít zašlý křížek, uspořádat výlet, nebo se některého pouze zúčastnit. Pomoci při instalaci výstavy, nebo napsat pár slov o svých objevech a zkušenostech do spolkového časopisu.

Á propos časopis - i nadále bude vycházet v pravidelných čtvrtletních periodách tak, jak jsme byli zvyklí, pouze jej nyní bude vydávat trochu obměněný tým. Připraveny jsou drobné grafické změny, které se naplno projeví až od příštího ročníku. Již od tohoto čísla najdete na zadní předsádce rubriku „Ze života spolku“, v níž budou uváděna jubilea členů, právě probíhající opravy či jiné aktuality. Tato rubrika bude mít na zadní předsádce své pevné místo.

A co se dočtete v tomto čísle? Mimo jiné si připomeneme Emila Nováka, který zemřel před 25 lety, vzpomeneme na 1. světovou válku, od jejíhož vzniku uplyne letos 100 let, a podíváme se, jak se i v Jizerských horách dá měřit a dělit Země. Členové spolku kromě toho v časopise najdou dvě přílohy - aktuální seznam členů spolku a zápis z minulé členské schůze.

Přeji vám všem hezké čtení a inspirativní pomníčkové léto v Jizerských horách.

Bohumil Horáček, redakce časopisu Patron

Připomínky 1. světové války najdeme i v Jizerských horách

Bohumil Horáček, Mladá Boleslav

Letošní rok se nese ve znamení výročí vypuknutí 1. světové války. Od jejího začátku uplyne 28. července přesně 100 let. Zasáhla Evropu, Afriku a Asii a probíhala ve světových oceánech. Bezprostřední záminkou k válce se stal úspěšný atentát na arcivévodu a následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Pistole v ruce Gavrilo Principa ukončila nejen následníkův život, ale také relativně poklidnou dobu staré Evropy přelomu devatenáctého a dvacátého století.

Sarajevské výstřely odstartovaly válečný konflikt, který se bude nejdříve nazývat Velká válka a teprve později, po další, mnohem krutější válce, dostane přívlastek „první“. Na frontách, v zákopech a lazaretech zahyne téměř 10 milionů lidí. Válka způsobí rozpad rakouské monarchie, geopolitické změny v celé Evropě a její důsledky nepřímo povedou k nástupu nových nacionálních hnutí v mnoha státech.

Pomník padlým na hřbitově v Oldřichově v Hájích

Válečné běsnění výrazně zasáhlo i do života lidí žijících v Jizerských horách. Přestože válka probíhala daleko od zdejších bukových svahů a žulových skal, vlezla až do jizerských chalup, vytáhla z nich většinu mužů a uvrhla je na frontová bojiště. Mnozí z nich se zpátky domů už nikdy nevrátili, řada mužů byla zraněna nebo psychicky poznamenána. Po celé čtyři válečné roky musely ženy, často matky mnoha dětí, zvládat již tak nuzný život samy, postarat se o hospodářství a živobytí celé rodiny. Pokud byl život na horách a pod horami vždy drsný, byl ve válečných letech ještě drsnější.

Důsledky bojů byly cítit i na hospodářském životě regionu. Válka například přinesla velký nedostatek bavlny, která byla životně důležitou surovinou pro textilky na Tanvaldsku a Novoměstsku. Některé továrny musely omezit výrobu, jiné naopak na dodávkách pro armádu bohatly. Nelze se tedy divit, že konec války přivítali všichni s velkou úlevou a svým padlým a nezvěstným stavěli okázalé pomníky.

Najdeme je snad v každé vsi, městě a obci. Je jedno, jestli v pohraničí nebo ve vnitrozemí. Češi a Němci, žijící ve společném prostoru, společně bojovali za rakouského císaře a společně za něj i padli. Pomníky stojí většinou na návších nebo na nějakém významném místě v obci, třeba u školy, kostela.

Také v obcích Jizerských hor je mnoho takových pomníků. Spočítat na nich všechna jména snad ani nejde. Pomníkářům jsou často důvěrně známá – Patzelt, Wildner,

Tabulka čtyř padlých přátel na Černém vrchu

Porsche, Seibt, Zimmermann a řada dalších jizerských příjmení. Válka zasáhla do mnoha rodin.

Nelze říct, který z jizerskohorských pomníků padlým v 1. světové válce, je nejhezčí. Za tímto účelem zcela určitě stavěny nebyly. Osobně mám nejraději pomník, který se nachází na hřbitově v Oldřichově v Hájích. Je pěkně udržovaný a sám od sebe budí úctu a tichý respekt, přesně takový, jaký bychom ke všem padlým ve válečných konfliktech měli mít.

Válečné stopy najdeme i vysoko v horách. Patří mezi ně například tabulka umístěná na vrcholovém skalisku Černého vrchu. Někdy se jí říká Breuerova, tento název však není přesný. Kromě Eduarda Breuera zde najdeme ještě jména Reinholda Gränzera, Bruno Gübitze a Hermanna Kurzweila. Všichni čtyři milovníci Jizerských hor padli kdesi na frontách 1. světové války. S válečnými roky 1914–1918 patrně souvisí i tzv. Vojenské kameny, které se nacházejí v lese jihovýchodně od Dětřichova. Kameny pravděpodobně odkazují na válečné peripetie statkáře Josefa Zimmermanna z Větrova čp. 95, jejich přesný původ nebyl doposud spolehlivě objasněn.

Zcela určitě jsem nestihl obsáhnout všechny jizerskohorské památky připomínající 1. světovou válku. Ostatně nebylo to ani cílem tohoto článku. Až se budete letos toulat horami či podhůřím, postůjte u některého z pomníků a vzpomeňte. Sto let je velice dlouhá doba, pamětníci vymírají a lidé zapomínají.

Autorův pradědeček (druhý zleva) na frontě 1. světové války

Vzpomínka na Emila Nováka (26. září 1920 – 13. dubna 1989)

Otokar Simm, Jablonec nad Nisou

Emil Novák a Jizerské hory, červenec 1980

„Čas je běžec dlouhým krokem, chvíli pokoj nedá si...“ Slova půl století staré písně mne napadla, když jsem si uvědomil, že od chvíle, co se po Jizerských horách rozletěla zvěst, že Emilio nepřezil následky vážného úrazu, uplynulo letos už 25 let. Ačkoliv čtvrt století je dlouhá doba, přijde mi, jako bych Emila potkal před týdnem nebo měsícem, jako by mi teprve nedávno přišel od něho dopis. Při příležitosti tohoto výročí jsem zavzpomínal na některá naše setkání.

Poprvé jsme se potkali 27. května 1978. Lezli jsme s kamarády na Zevlouna, když se náhle u skály objevil elegantní chlapík v červeném svetru. Osobně jsme se tehdy ještě neznali, ovšem o tom, že jde o Emila, jsem neměl pochyb. Chvíli sledoval

mé kamarády, kteří lezli poměrně obtížnou „Převíslou cestu“ od Tomáše Melichara. O jejich výkonu se s uznáním zmínil ve svém deníku, což jsem ovšem zjistil až o mnoho let později. Věděl jsem, že Emil předešlý podzim (14. 10. 1977) objevil dlouho marně hledaný Wildnerův křížek, který se měl nacházet kdesi ve srážech spadajících z Poledních kamenů k Černému potoku. Zavedl jsem na to téma řeč a osmělil se Emila zeptat, zda by nám křížek neukázal. A Emil nás bez jakýchkoliv cavyků k němu dovedl. Byl ostatně na svůj nález právem náležitě hrdý.

O pár let později jsem se pak s Emilem seznámil. V letech 1987–1989 jsme s Pavlem Kotůčkem pracovali na horolezeckém průvodci Jizerských hor, který jsme postupně vydávali v sešitové podobě. Měl jsem v úmyslu věnovat se i jizerskohorské lezecké historii a v tom mi Emil ochotně pomáhal. Párkrát jsme se setkali v Jablonci i v Novém

Městě. Při mé návštěvě novoměstského Výsluní, kde Novákové bydleli, mne zavedl naproti domu do lesa, aby mi ukázal nápisy, které tam vlastnoručně vytesal do balvanů. To nejcennější mi ale Emil přivezl do Jablonce. Byla to první vrcholová knížka z Věže grálu, založená v roce 1919 Rudolfem Kauschkou a jeho přáteli. Dnes ji ochraňuji jako vzácný poklad.

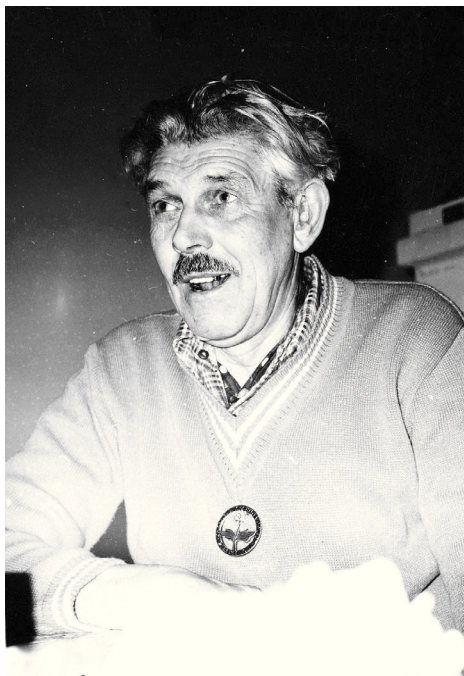
Naposled jsem se Emilem potkal na místě jemu nejmilejším – přímo na vrcholu Věže grálu. Setkání jsme si předem písemně domluvili a uskutečnilo se 1. října 1988. Když jsme se s přáteli a našimi dětmi vydrápali svahem z údolí ke skále, seděl již Emilio nahoře. Nebýt toho, že si Emil i o této naší schůzce učinil obšírný zápis v deníku, už bych si leccos tak detailně nepamatoval. V překladu uvádím část Emiliova zápisu:

„Samozřejmě jsme se srdečně pozdravili, mnoho se ale nemluvalo, všichni vědí o mé nedoslýchavosti! Zapsal jsem svůj 129. výstup a doplnil jsem, že od roku 1935 mám za sebou třiapadesát horolezeckých let v Jizerských horách, a jelikož jsem měl 26. září 68. narozeniny, považuji tento výstup tak trochu za narozeninovou oslavu! Ota přihlížel mému psaní a pravil, že on měl narozeniny 25. září! Tak jsme si vzájemně popřáli.“ Podrobný zápis v deníku Emil ukončil snad poněkud překvapivě: „Ale poctivě řečeno, lezení mi už opravdovou radost nepřináší!“

Nejenže jsme se toho dne s Emilem potkali naposled, byl to zároveň i jeho poslední výstup na Věž grálu. Myslím, že dosud nikdo jiný na tuto skálu, jejíž vrchol ční vysoko nad korunami buků, tolikrát nevystoupil.

Dne 14. října 1989 jsem se už zúčastnil jen pietního setkání skupinky přátel, kteří mu na úpatí této skalní věže odhalili pamětní desku. Tu si Emilio sám s předstihem připravil...

(Rozsáhlý příspěvek věnovaný Emilu Novákovi vyšel v Ročence Jizersko-ještědského horského spolku 2013.)

Emil na Tomance v prosinci 1981

Výlety k památkám Emila Nováka a Františka Pavlise

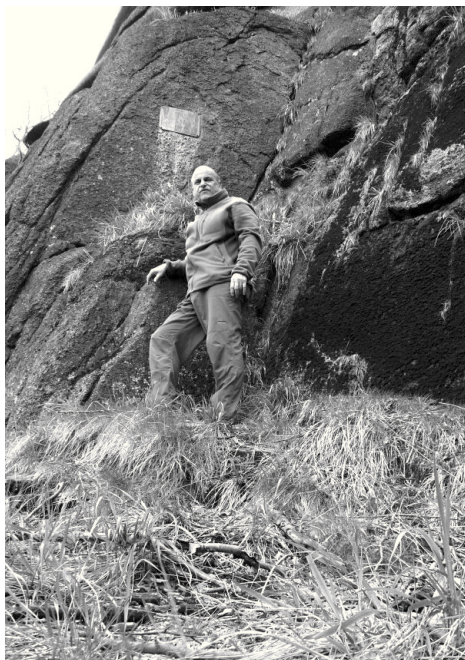
Bohumil Horáček, Mladá Boleslav

Spolek Patron v jarním období znovu pořádal výlety k připomínce památky Emila Nováka (13. dubna) a Františka Pavlise (1. května). Pro letošní rok byla poprvé zvolena forma individuálního příchodu k památkám. Ani jedna z výprav tentokrát nebyla vedena konkrétním průvodcem, který by celému dni vdechl pomyslný ideový námět. Bohužel tato forma se neosvědčila, členové spolku i příznivci jizerskohorských pomníčků neměli o obě akce velký zájem.

Větší ohlas měla akce k připomínce výročí úmrtí Emila Nováka. Podle informací, které k redaktorům časopisu Patron dorazily, se však pod památkou na Věži grálu scházeli v různých časech během dne, a tak není možné spolehlivě určit, kolik lidí vlastně za Emilem Novákem přišlo.

Od smrti Emila Nováka uplynulo letos 25 let

Ve výroční den u památky na Věži grálu

Ještě menší odezva byla bohužel zaznamenána u výletu k Pavlisovu kříži. Na nádraží v Oldřichově v Hájích se sešli tři lidé (2 členové spolku) a jeden pes. Společně pak přes Koňskou hlavu a Poledník dorazili k Pavlisovu kříži. Téměř stejnou trasou sestoupili zpět do Oldřichova.

Z minulých zkušeností je jasné, že větší počet účastníků lépe zajistí hromadná vycházka, vedená některým ze členů Spolku Patron. V příštím roce se tedy vrátíme k osvědčenému způsobu. Na obě akce bude zvoleno jednotné východiště, naplánovaná trasa a zajištěné vedení s případným výkladem.

Za fotografie děkujeme Herbertu Endlerovi, resp. Jaroslavu Hauferovi.

Odpočinek u Pavlisova kříže

Účastníci vzpomínky kříž očistili od listí

0 měření a dělení – 1. část

Jan Teichmann, Liberec

Dovoluji si vás pozvat do miniseriálu doplňující zatím vydané knihy o Jizerských horách. Přesněji by se seriál měl jmenovat „O země-měření a země-dělení“ a hned by tu byl základ pro původem české a řecké vyjádření činností, o kterých bych rád psal. Ale nejenom o činnostech, v Jizerských horách a jejím okolí totiž můžeme nalézt památky (běžné i jedinečné) na to, jak se zemský povrch měřil a následně poté dělil na části povrchu podle vlastnictví.

Bartholomäus Scultetus na dobovém obalu jednoho ze svých spisů.

to tak, aby poloha na Zemi souvisela s astronomickými jevy, protože ještě donedávna se čas a poloha na Zemi určovala pomocí oblohy. A o čase, o rotaci Země, o jednom důležitém meridiánu, a o tom, jak všechno souvisí se vším, si teď něco povíme.

V první části bych chtěl začít tím nejstarším, co k tématu měření Země tady v okolí máme. Je to ještě z dob, kdy zeměměřictví bylo jen praktickou geometrií a učenci té doby to zahrnovali na stejnou úroveň mezi matematiku, fyziku a astronomii. Vítejte

Když jsem četl asi tu nejznámější „Knihu o Jizerských horách“, tak se tehdy o měření a o mapách příliš nemluvalo, a tak se ani nějaký větší takový popis do této knihy nedostal. Zato „První velká kniha o Jizerských horách“, jak je nazývána kniha „Jizerské hory – O mapách, kamení a vodě“, má mapy již přímo v názvu a taky se jim hned v první části věnuje. Ale i tak je stále k tomuto tématu možné napsat něco nového a věřím, že i pro ostatní něco zajímavého.

Asi všichni víte, že polohu na povrchu Země popisujeme nejčastěji pomocí zeměpisných šířek a délek, založených na zeměpisných rovnoběžkách (ve směru rotace Země) a polednicích (neboli meridiánech, od pólu k pólu). Ostatně tak nějak to již navrhl Hipparchos. A navrhl

v dobách renesance – ve městě, jehož četné věže jsou z hřebenů Jizerských hor viditelné – vítejte ve Zhořelci neboli v Görlitz. V dobách renesance toto město zažívá nebyvalý rozkvět, že široko daleko těžko nalezneme významnější¹. A právě zde žije v uličce Brüderstrasse občan jménem Barthel a příjmením Schulz², který si jako většina učenců té doby překládal jméno do latiny a pod nímž je dnes znám nejvíce, tedy Bartholomäus Scultetus (* 14. 5. 1540 v Görlitz; † 21. 6. 1614 tamtéž).

Je to velevážený občan, dokonce ten nejveleváženější v městě Görlitz – je totiž dlouhá léta starostou a dokonce za Lužické šestiměstí³ členem Hornolužického sněmu. Jako politicky a obchodně činný měšťan, osvícený duchem renesance a povznesený nad náboženské spory, má dveře nejen na císařském dvoře otevřené. Podnikal mnoho cest a ty do centra monarchie Prahy využíval také k setkáním s tehdejšími osobnostmi: rozmlouval s Tychem Brahem (toho mohl poznat již za svých studií na univerzitě v Lipsku, kdy oba působili jako žáci věhlasného učitele a rádce saského dvora Valentina Thau) a navštěvoval se s Johannem Keplerem, ale také se prý radil s Rabi Löwem.

Vedle povinností řízení města se však také aktivně věnuje mimo jiné matematice, astronomii a kartografii. Jako kartograf byl již věhlasný za svého života: V roce 1564

Mapa Mišenské marky, pozdější nedatované vydání, vycházející ze zmíněné mapy z roku 1564.

1 Druhá polovina 16. století byla dobou rozkvětu v mnoha oblastech střední Evropy. Nemůžeme třeba zapomenout na dobu Redernů na frýdlantském panství. Město Görlitz v této obě bohatlo především z rostoucího obchodu na Via regia, zvláště pak obchodováním s plodinou borytem, která sloužila k barvení sukna. Další velkou osobností Görlitz v popisované době je Jakob Böhme.

2 Podle nějakých pramenů příjmením Scholz [odkaz z wikipedie]

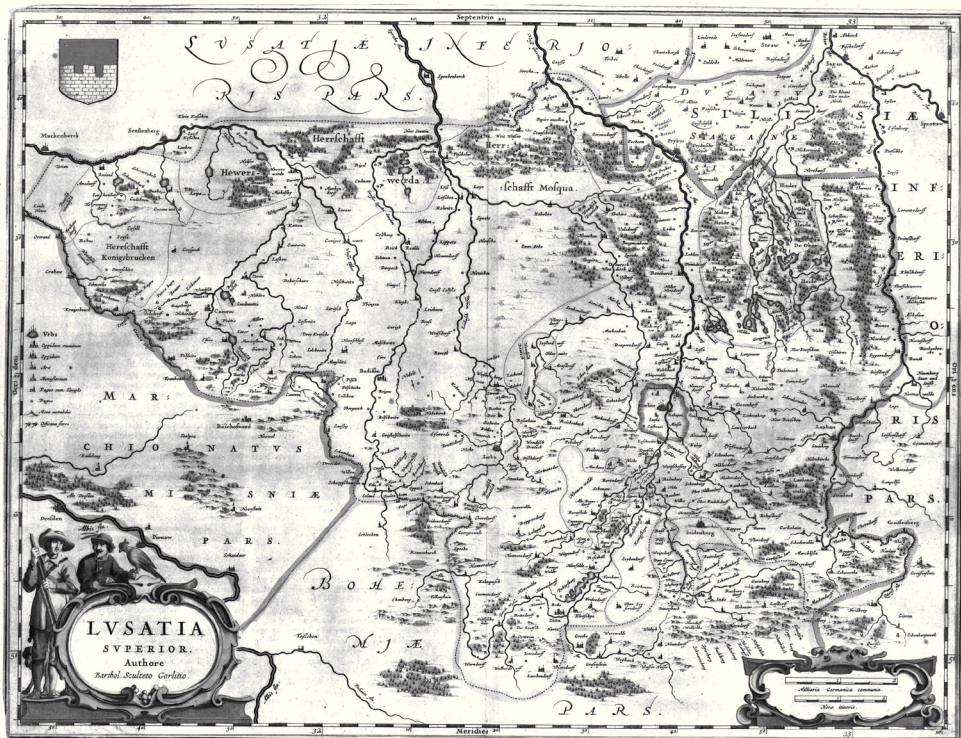
3 Oberlausitzer Sechsstädtebund, svaz měst Kamenz, Bautzen (Budyšín), Löbau, Görlitz, Zittau (Žitava) a Lauban (dnes Luban)

Abý řeka Labe tekla přirozeně seshora dolů, je mapa orientována východem nahoru.

sestavuje mapu Míšenské marky a v roce 1593 první mapu Horní Lužice a mnoho dalších. Je tak známý, že ještě před svojí kariérou v čele města dostává nabídku od carského dvora. Ale jeho díla z oblastí matematiky a astronomie jsou z pozdějšího hlediska významnější, i když je teď zmíním jen částečně. Věřil v heliocentrický Koperníkův model a na hradbách za kostelem prováděl pozorování oblohy. Sám si tak mohl ověřit, že po staletí zavedený kalendář se začíná odchylovat od astronomických zákonitostí.

Pozorování oblohy vždy znamená také sledovat čas, protože rotace Země způsobuje pohyb těles na pozorované obloze. Ten pozemský čas je určen denním během Slunce po obloze. Roční běh Slunce vzhledem k nebeské sféře zase určuje roční kalendář. A tak se v 2. polovině 16. století stalo, že astronomicky určený začátek jara nastával o dost dříve než kalendářní začátek jara. A protože začátek jara je důležitý pro výpočet termínu Velikonoc, katolická církev připravila kalendářní reformu. Papežská bula Řehoře (Gregora) XIII. stanovila, že každý poslední rok století bude přestupný jen tehdy, bude-li dělitelný číslem 400. Tím upravila délku kalendářního roku z 365,25 dne na 365,2425 dne. Běh kalendáře se měl opravit v roce 1582 tím, že po 4. říjnu měl následovat 15. říjen. Jenže u protestantů se většinou tato reforma

Mapa Horní Lužice z roku 1593, pravděpodobně nejznámější mapové dílo Bartholomea Sculteta.

setkala s kritikou, protože proč by oni měli poslouchat papeže⁴. Tehdy se stal Scultetus (protestant, ale přitom příznivec kalendářní reformy) odbornou oporou samotného císaře Rudolfa II. Nakonec se oprava kalendáře v lednu 1584 podařila nejen v Čechách, ale také v silně protestantské Horní Lužici.

A co nám krom pamětní tabule na jeho domě dnes připomíná tohoto učenice i 400 let po jeho úmrtí? Shodou okolností a náhod to souvisí s měřením času a polohy. Místní čas je vlastně úhel Slunce od polární části meridiánu. Z toho taky vyplývá, že je závislý na zeměpisné délce. Zavedení jednotného času tedy šlo ruku v ruce se stanovením

⁴ *Možná to bylo také tím, že v Nizozemí schválili přechod na konci roku 1582 a přišli tak o Vánoce. Ale i pozdější postupné přijímání vyvolávalo úsměvné situace: V roce 1584 byly Velikonoce v Čechách o měsíc dříve než na Moravě; více jak 100 let trvající místní rozdíly v německých zemích komplikovaly vzájemné soužití (dvojitá data u smluv a některé osobnosti mají nejasná data narození a úmrtí) a ve Švédsku to vedlo dokonce k dočasnému zavedení 30. února.*

Výřez mapy Horní Lužice s dnešním Zawidowem uprostřed.

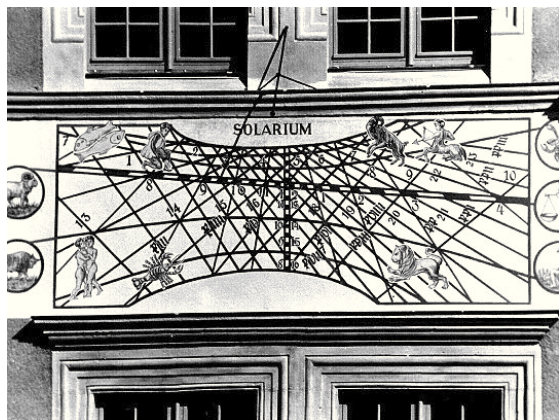
počátečního poledníku. Již z dob antiky byl Ptolemaiem jako nejzápadnější výspa světa (a tedy začátek systému) považováno místo na Kanárských ostrovech El Hierro neboli Ferro. Jacues Cassini později definoval nultý meridián skrz pařížskou observatoř. Jenže v Londýně byla také observatoř, ta v Greenwichi. A to už se dostáváme zpět do našich krajů, Johann Jakob Bayer (o tomto pruském generálovi si více povíme někdy příště) založil základy mezinárodní spolupráce na měření, a ta uspořádala 1884 konferenci, kde se rozhodlo pro ten Greenwichský poledník. A proč? Protože většina lodí tehdy používala jako referenční čas ten Londýnský,

GMT⁵ (Greenwich mean time). S tím se rozšířil i pásmový čas od kanadského železničního inženýra Sandforda Fleminga. A Görlitz se stalo ze dne na den městem středoevropského času, protože jeho (východní) zeměpisná délka je 15°00'00". Jako kamennou připomínku této skutečnosti byl vztyčen v parku u Nisy „meridiánový kámen“.

A tak až se na historickém náměstí za slunného jarního dne v Görlitz budete dívat na sluneční hodiny, tak vaše hodinky i orloj na radnici budou ukazovat čas jako ty sluneční. A toto považují za největší památku na Bartholomea Sculteta a na jeho bádání o čase a hvězdách. Patnáctý poledník ale máme i za humny – protíná podhůří Jizerských hor. Prochází kolem Ještědky, dále přes Karlov a Machnín a přes Vysoký – Lysý vrch pokračuje dále na sever podél zemské hranice. Tady zatím žádný poledníkový kámen nestojí.

Příště si řekneme pro potencionální stavitele, že patnáctý poledník nemusí být jediný. A také slibuji, že to již bude více o hmotných památkách, a to hlavně těch kamenných.

5 GMT byl dlouho vázán na sluneční čas UT1, ale dnes je vázán na UTC definovaný během atomových hodin. Nepravidelnosti v oběhu Země už tak připomíná jen příležitostně korekční sekundy přidávané do UTC.

Sluneční hodiny Zachariase Sculteta na budově Rathausapotheke na Untermarkt.

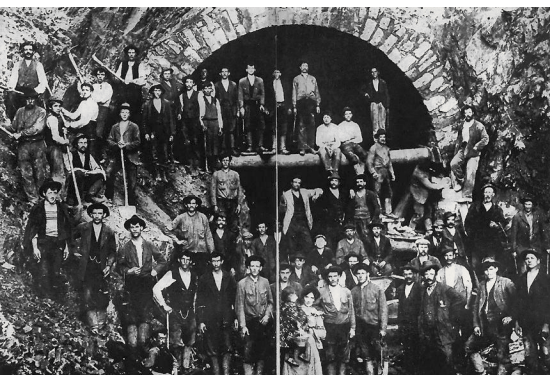
Meridiánový kámen, památník na 15. východním poledníku v parku u Nisy.

Pojerova památka a život barabů

Bohumil Horáček, Mladá Boleslav

Poničená památka Pietra Pojera.

Skupina barabů v portálu železničního tunelu.

Pamětní tabulka připomínající smrt italského dělníka Pietro Pojera, který zahynul při razbě železničního tunelu v Oldřichovském sedle, byla vloni na podzim poničena. Neznámý vandal z památky odsekal část nalepených hliníkových číslic a písmen. Není jasné, jaký byl důvod jeho počinání, pokud chtěl odsekaná písmena prodat ve sběrně kovů, dělal zbytečnou práci. Tabulka je celá z hliníku a k její demontáži stačilo pohodlně odšroubovat dva šroubky. Zkrátka lidé mezi námi chodí všelijací.

Na začátku května 2014 byla Pojerova památka snesena, a na své místo se snad vrátí opravená již do konce prázdnin. Pietro Pojer dne 9. prosince 1873 navrhoval otvor v jizerskohorské tvrdé žule, aby do něj mohla být vložena dávka trhaviny, pomocí níž byl ražen tubus tunelu. Bohužel se mu podařilo navrtat nevybuchlou nálož z předchozího odpa-lu. To se mu stalo osudným. Pojer patřil

k početné skupině tzv. barabů, tedy stavebních dělníků, kteří v 19. století pracovali na stavbách nových železničních tratí. Jaký byl život těchto lidí?

Barabové se poprvé objevují ve druhé polovině 19. století v Itálii a vznik této specializované skupiny pracovníků souvisí s rozvojem železnice. Při stavbách železnice v členitém terénu italského severu se začala profilovat kasta lidí, která byla zaměřena na hloubení rozsáhlých tunelů, jimiž železnice překonávala horské masívy. Komunita barabů putovala od stavby jednoho tunelu ke druhému a byla to zvláštní sociální skupina, vyznačující se kočovným způsobem života, nebezpečnou prací a svéráznou tradicí. Název, jímž byli označováni, je odvozen z italtštiny, kde

slovo „baraba“, podle biblického lotra Barabáše, je používáno ve smyslu lump, nebo trhan.

Jádro mezinárodního společenství barabů tvořili především Italové. Z dalších národů se mezi nimi nacházeli zejména Jihoslované, Švýcaři, Rakušané, ale i Slováci a Češi. Pohybovali se po stavbách v horách prakticky po celé Evropě, Rakousko-Uhersko a Jizerské hory nevyjímaje. Specifický byl i život barabů. Některé tunely hloubili i několik let, a tak v těsném sousedství stavby měli vedle společných ubikací a domků, v nichž často žili s celými rodinami, také svoji hospodu, vlastního pekaře, prádelnu, někdy školu pro děti a později i biograf.

Pohřebiště barabů v šumavské Železné Rudě.

Dělníci razili štoly o velkém profilu a délce, často i přes 20 kilometrů. Při práci na tunelech se pracovalo nepřetržitě ve třech směnách. Barabové se při své náročné práci často setkávali se závaly, výbuchy metanu a náhlými průvaly spodních vod. Nebylo výjimkou, že při ražbách tunelů přišlo o život i několik desítek barabů. Pietro Pojer tedy nebyl žádnou výjimkou. Není také jedinou obětí oldřichovského tunelu; měsíc po něm, přesně 8. ledna 1874 při nakládání v nedaleké Čertově jámě zavalil kámen Wilhelma Wandera. Ten však k barabům nepatřil, nešťastný kameník pocházel z Vratislavic. Pokud některý z dělníků při práci zahynul, byl většinou pohřben anonymně. Jediné společné pohřebiště barabů v Čechách se nachází v Železné Rudě na Šumavě.

Tunel v Oldřichovském sedle (zvaný též Mníšecký) byl se svými 529 metry délky pro baraby jistě pohodlnějším úkolem než několikakilometrové stavby v Alpách. Jak ale vidno, i zde docházelo k úrazům a úmrtím. Tunel byl stavěn v letech 1872-1875, současně s železniční tratí Liberec-Zawidów (tehdy Reichenberg-Seidenberg). Stavbu tunelu a trati zadala společnost Jiho-severoněmecká spojovací dráha (k. k. priv. Süd-Norddeutsche Verbindungsbahn, SNDVB). Kilometrovníky se zkratkou této společnosti lze v blízkosti tunelu najít dodnes.

Pokud se o Mníšeckém tunelu chcete dozvědět více, doporučuji skvělou publikaci Petra Freiwillga *Technické stavby Frýdlantska*, vydanou Národním památkovým ústavem v Liberci v roce 2011.

Klierova památka u Smržovky

Oldřich Lakomý, Lučany nad Nisou

V předhůří Jizerských hor přibyla nedávno zcela nová památka. Jedná se o památku na myslivce Ivana Klieru, člena Mysliveckého sdružení Smržovka. Ivan Klier v srpnu 2013 odjel na zájezd do Skotska. Během zpáteční cesty se u něj projevil zdravotní problémy, přesto se dostal až domů. Jeho kolega, který s ním byl na zájezdu, mu

Klierova památka leží nedaleko jeho oblíbeného krmelce.

druhý den volal, aby se zeptal jak mu je. Klier ale nebral telefon, a tak se za ním kamarád vydal do jeho bytu v Kokoníně. Nedobouchal se, proto použil žebřík, aby se podíval přes okno, co se děje. Uviděl jej ležet a na nic reagovat. Proto zavolał policii, ta nechala otevřít byt, ale bylo pozdě – Ivan Klier byl již po smrti. Pohřeb mu pak vystrojil jeho zaměstnavatel a rozlučku uspořádali myslivci na jejich chalupě ve Smržovce. Ivan Klier už neměl žádné příbuzné, a tak jeho památku uctili alespoň myslivci ze Smržovky, kteří mu u krmelce, který dříve obhospodařoval, zřídili pamětní desku.

Jak Klierovu památku najdeme? Možných cest se nabízí několik. Pro ty, kteří to ve Smržovce příliš neznají, bude nejvýhodnější následující trasa: z Náměstí T. G. Masaryka se dáme Údolní ulicí, směrem pod železniční viadukt. V místě, kde se silnice stáčí doleva a začíná klesat, pokračujeme rovně do Luční ulice. Vlevo mineme malý křížek a po pár stech metrech ulice přechází přes železniční trať. Kousek za tratí z ulice odbočuje doleva vzhůru asfaltová silnička. Po ní dojdeme až na vrchol stoupání a dál do místa, kde je vpravo od silničky dětský koutek (prolézačky a skluzavky). Naproti je louka, přes kterou vedou vyjeté koleje od aut, nejdříve dolů a pak rovně až nahoru na kopec. Vydáme se přes tuto louku a na vrcholu stoupání, za malým hájkem, který mineme vpravo, se dáme přes louku doprava pod vedení vysokého napětí. To sledujeme až na kraj lesa. Zde se dáme doprava podél okraje lesa. Na jeho konci jsou skály a mezi nimi je schovaný krmelec. Skála s pamětní deskou je asi 20 m pod krmelcem severovýchodním směrem.

Na závěr ještě jedna poznámka: Myslivecké sdružení Smržovka je též autorem křížku na severním svahu Černé studnice, který byl postaven na památku člena sdružení Ladislava Červeného. Ten zde spáchal sebevraždu. Křížek byl v současné době nákladem mysliveckého sdružení kompletně zrekonstruován.

Na leštěné desce je jméno a data narození a úmrtí.

Javor a pamětní kámen pro Franze hraběte Clam-Gallase

Otokar Simm, Jablonec nad Nisou

Franz Graf Clam-Gallas (zdroj: Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín)

Hornisté u záměčku na Nové Louce.

V roce 2014 si kulturní veřejnost našeho regionu několikrát připomene 160. výročí narození Franze Clam-Gallase (26. 7. 1854 – 20. 1. 1930), jenž byl posledním mužským potomkem rodu vlastnícího v minulosti panství Frýdlant, Liberec, Grabštejn a Lemberk.

Spolek Frýdlantsko se stal nositelem projektu „Franz Clam-Gallas – pocta šlechtici ducha a muži činu“. V jeho rámci se uskuteční šest akcí, které by měly být zakončeny slavnostním koncertem v hejnickém chrámu v lednu příštího roku. Pořadatelé tak chtějí připomenout muže, jenž zveleboval a všestranně podporoval a šířil nejen krásy svého domova, ale i jméno a um zdejších obyvatel daleko za hranicemi regionu. První z akcí proběhla v polovině května na Nové Louce.

V sobotu 17. května se již od rána stahovaly nad Jizerskými horami mraky a bylo jen otázkou času, kdy se spustí déšť. A netrvalo to dlouho, po obědě už provazy vody skrápěly horskou krajinu. Naštěstí nebyly provázeny přílišným silným větrem.

Slavnostní chvíle začala na Nové Louce v 15 hodin. Účastníci byli do té doby

schovaní před deštěm v chatě, pak se ale před zámečkem začaly otevírat deštníky a pár desítek přítomných se vydala kousek od domu, kde byl již připraven javor klen, který byl krátce nato zasazen. Jan Heinzl ze Spolku Frýdlantsko pronesl krátkou řeč o smyslu tohoto počínu, pár slov připojil rovněž Ludvík Řičář, ředitel Krajského ředitelství Lesů ČR, s. p., jež patří k hlavním spolupořadatelům projektu. Vedle pamětního javoru stojí od minulé soboty žulový kámen s tabulkou nesoucí latinský nápis: ACER PRO MEMORIA FRANCISCI COMITIS CLAM-GALLAS, XVII. MAII MMXIV.

Poté se účastníci přesunuli zpět do chaty, která pro ně byla toho odpoledne rezervována. O Franzi Clam-Gallasovi a jeho významu pro náš kraj promluvili Jan Heinzl a Milan Svoboda. Pak došlo na rozhovor s Renate Beck-Hartmann, autorkou zajímavé knihy „Die Pohl-Förster in den Clam-Gallas Revieren“. Titul vydaný v roce 2013 Leuteltovou společností v Kaufbeuren-Neugablonz se věnuje čtyřem generacím lesníků Pohlů, kteří působili do roku 1945 v našem kraji. Samozřejmě, že jedním z témat publikace jsou i jejich chleboďárci Clam-Gallasové.

Partnerem projektu je i Spolek Patron. Podrobnosti najdete na www.clam-gallas.webnode.cz.

Clam-Gallasovský kámen se nachází na louce jihovýchodně od zámečku.

Renate Beck-Hartmann a Siegfried Weiss

Památky obce Bílá – 2. část

Zdeněk Buriánek, Český Dub

V minulém Patronu jsme se vydali za památkami obce Bílá u Českého Dubu. Nyní se vypravíme do jejího okolí, v němž lze najít celou řadu dalších drobných památek a zajímavostí.

V současné době je součástí obce Bílá čtrnáct okolních vsí a osad. Jsou to: Bohdánkov, Dehtáry, Domaslavice, Hradčany, Chvalčovice, Klamorna, Kocourov, Kohoutovice, Letařovice, Luhov, Petrašovice, Trávníček, Vesec a Vlčetín. V těchto osadách se nachází řada drobných památek. Jednou z nejstarších je barokní kaplička zasvěcená Panně Marii, která stojí vedle silnice vedoucí z Českého Dubu do Petrašovic. Kaplička pochází z roku 1773 a postavil ji sedlák Josef Bláha. Opravena byla v roce 1881. Jde o drobnou zděnou stavbu čtvercového půdorysu se sedlovou stříškou. Vstup do kaple tvoří půlkruhový pískovcový portál. Nad vchodem je drobná nika, ve které bývala soška Panny Marie. Ve štítě kdysi byl jednoduchý dřevěný kříž. Z vyprávění

Kaplička severně nad obcí Bílá stojí na rozcestí silnic.

Bohdálkovskou Pannu Marii kryje plechový baldachýn.

Kapličku v Bohdálkově najdeme u zeleně značené turistické cesty.

byly zhotoveny o sto let později tatobitským sochařem Josefem Zemanem. Sochu Panny Marie chrání plechový baldachýn a okrasný plůtek s brankou, na které jsou iniciály M S. Na římsce bývala lucerna a po stranách sošky andělů. Ty ale byly po roce 2003 odcizeny.

Jen pár metrů od sochy Panny Marie stojí kaplička, kterou nechala postavit Anna Jarešová z čp. 20 na památku svých dvou zemřelých dětí. Jejich povalený náhrobní kámen můžeme nalézt na hodkovickém hřbitově. Kaplička je zděná obdélného půdorysu, nároží i štít jsou po obvodu zdobeny plastickým vlnkovaním. Kaple má dvě okna s lomeným obloukem. Jednoduchý vstup je zakončen půlkruhem, střecha je sedlová a uprostřed je čtyřboký sanktusník ukončený malou kopulí s křížem. Kaple je vybavena malým zvonkem, kterým se zvonilo v poledne nebo při úmrtí. Zvonení obstarávala paní Havelková; pravděpodobně poslední zvonění proběhlo v roce 1971, když zemřel místní občan pan Václav Dědek. V kapli byl kdysi oltář, který zhotovil truhlář pan Čihák ze Žďárku. Vedle kaple stávala kruhová kašna, později sloužila místním dětem na hraní. Dnes už tady kašnu nenajdeme. V současnosti se zde jednou ročně – 12. září na svátek Marie – konají bohoslužby. Mši slouží českodubský farář Miroslav Maňásek. Tuto tradici před časem obnovila Jaroslava Dědková z Bohdánkova, dnes v ní pokračuje její dcera Jarmila Bártová z Hodkovic.

paní Jaroslavy Dědkové víme, že jako malá chodila se svojí babičkou do kapličky uklízet. V neděli ženy nosily do kapličky květiny a také se přišly pomodlit a popovídat si. Paní Dědková, roz. Kupcová, z čp. 11 pocházela z osady, které se říká Na Pískách. Jejich několik domů lze vidět na západ od kapličky.

Další obcí, patřící pod Bílou, je jižně od Javorníku se nacházející Bohdánkov. První písemná zmínka pochází z roku 1538. Na návsi stojí barokní socha Panny Marie-Immaculaty, která pochází z roku 1778. Autorem velmi zajímavé sochy je turnovská dílna Chládků. Socha byla zřízena nákladem obce bohdánkovské. Na přední straně podstavce je původní reliéf Ukřižování. Ostatní reliéfy sv. Linhart, sv. Floriána a sv. Máří Magdaleny

Ze života Spolku Patron

AKTUALITY

Od 1. ledna 2014 vstoupil v platnost nový občanský zákoník. Podle nových legislativních předpisů přestává být Spolek Patron občanským sdružením a stává se tzv. zapsaným spolkem. Na způsobu fungování spolku ani na prováděné činnosti se nic nemění. Dokonce nemusíme měnit ani název, slovo „spolek“, které nový občanský zákoník v názvu vyžaduje, jsme používali již před touto právní úpravou. Oficiálně tedy vypadá nový název takto: Spolek Patron z.s., přídomek za jménem ale nemusí být uváděn.

JUBILEA

V nejbližším období oslaví svá životní jubilea členové Spolku Patron:

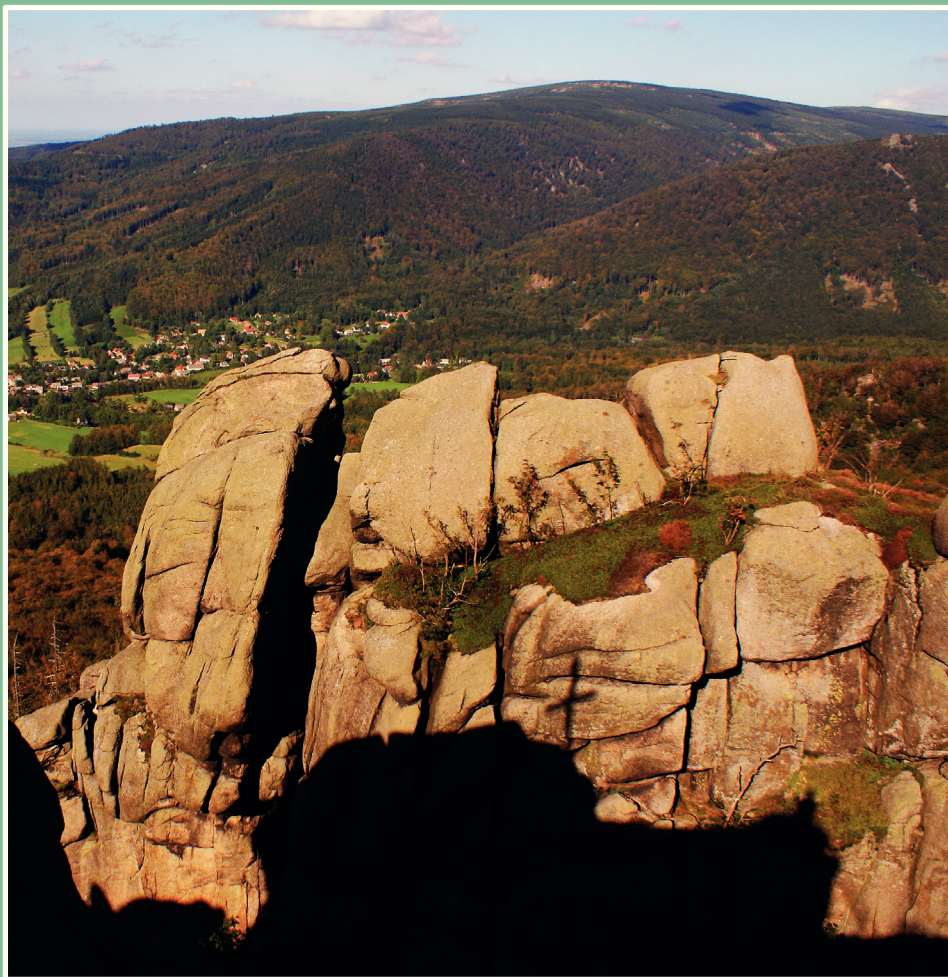
- v červnu: Dagmar Hladíková
- v červenci: Vladimír Lánský, Günter Menzel

Všem jubilantům gratulujeme, přejeeme pevné zdraví a hodně chuti do spolkové práce.

OPRAVY

V dubnu 2014 byl ze svého stanoviště snesen Streitův obrázek. Důvodem byla ukradená tabulka a uhnílé upevnění. Památka byla kompletně zrestaurována, práce provedli bratři Novákové - vnuci Emila Nováka. Na své místo byl Streitův obrázek umístěn v polovině června 2014.

V květnu byla od železničního tunelu v Oldřichovském sedle demontována Pojerova tabulka. Důvodem bylo poškození a utržení písmen neznámým vandalem. Opravu památky zajišťuje Bohumil Horáček, zpět bude umístěna do konce srpna 2014.

Smrk z Frýdlantského cimbuří

foto: Bohumil Horáček

Patron

**Informace přátel drobných památek
Jizerských hor č. 2/2014 (25. ročník)**

Vydává Spolek Patron z. s., se sídlem: č. p. 104, 468 43 Jiřetín pod Bukovou,
IČO: 64669807, registrace u MV ČR: II/s-OVS/1-33150/97-R, účet: 2900124622/2010,
e-mail: spolek@spolekpatron.cz, **web: www.spolekpatron.cz**.

Šéfredaktor: Bohumil Horáček, technická spolupráce: Otokar Simm. Vydávání občasniku PATRON je povoleno OkÚ - Jbc - 941/34. Výtisk je neprodejný a slouží výhradně pro vnitřní potřebu spolku a jeho členů. Příspěvky a fotografie do dalšího vydání zasílejte nejpozději do **31. 8. 2014** na adresu: Bohumil Horáček, Na Radouči 1254, 293 01 Mladá Boleslav, nebo e-mailem: horacek21@seznam.cz. Redakce žádá autory o porozumění pro jazykovou a redakční úpravu jednotlivých příspěvků.

Grafická úprava a tisk:

reklama-4u.cz
reklamní agentura

e-mail: info@reklama-4u.cz

www.reklama-4u.cz